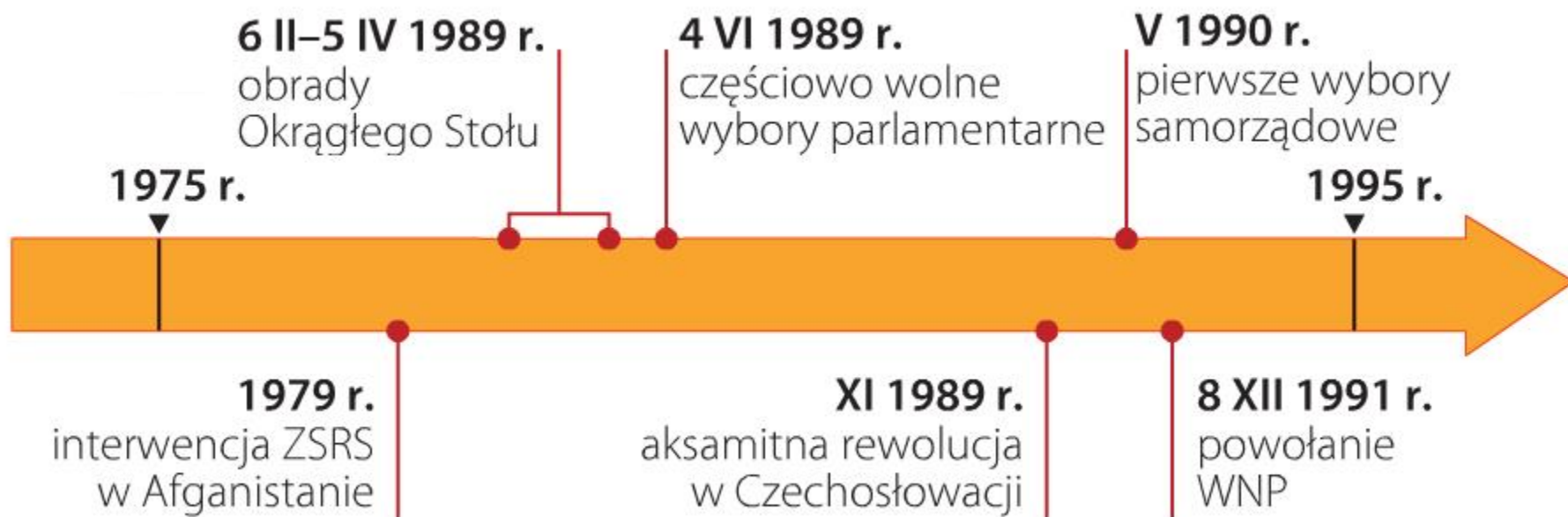

Upadek komunizmu i powstanie III Rzeczypospolitej

Oś czasu

Notatka z lekcji

1. Kryzys ZSRR i zmiana sytuacji międzynarodowej
2. Próby reform w ZSRR
3. Jesień Ludów
4. Rozpad ZSRR
5. Rosja w nowej rzeczywistości
6. Wojna w Czeczenii
7. Wojna w Jugosławii
8. Geneza Okrągłego Stołu
9. Okrągły Stół
10. Wybory czerwcowe
11. Budowa III Rzeczypospolitej

Pojęcia

pierestrojka, głasnost, uskorienie – potoczna nazwa procesu przekształceń systemu komunistycznego ZSRR w okresie 1985–1991.
pieriestrojka (ros. „przebudowa”), głasnost (ros. „jawności”) i uskorienia (ros. „przyspieszenia”)

Jesień Ludów - określenie procesu rozpadu rządów komunistycznych w Bloku Wschodnim.

aksamitna rewolucja - określenie wydarzeń z 1989 roku w Czechosłowacji, które doprowadziły do obalenia systemu komunistycznego.

Wspólnota Niepodległych Państw (WNP) – ugrupowanie zrzeszające wiele byłych republik Związku Radzieckiego. Zajmuje się m.in. współpracą polityczną, gospodarczą i problemami bezpieczeństwa międzynarodowego.

obrady Okrągłego Stołu – tak określono negocjacje prowadzone od 6 lutego do 5 kwietnia 1989 przez przedstawicieli władz Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, demokratycznej opozycji. Doprowadziły do przemian demokratycznych w naszym kraju.

Pojęcia

wybory czerwcowe - wybory parlamentarne przeprowadzone 4 i 18 czerwca 1989 w wyniku i na zasadach uzgodnionych w trakcie rozmów Okrągłego Stołu.

Obywatelski Klub Parlamentarny (OKP) - klub parlamentarny zrzeszający posłów i senatorów, wybranych z listy Komitetu Obywatelskiego przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” w Sejmie kontraktowym w latach 1989–1991

sejm kontraktowy – Sejm PRL wybrany 4 i 18 czerwca 1989 na podstawie Konstytucji PRL z 1952 w wyniku porozumień politycznych Okrągłego Stołu,

hiperinflacja - bardzo wysoka inflacja powodowana zwykle przez całkowite załamanie systemu finansowego kraju oraz ogromny deficyt budżetowy finansowany przez dodruk pieniędzy.

inflacja - wzrost cen na rynku, a w konsekwencji – spadek siły nabywczej pieniądza.

Postaci

Ronald Reagan (1911 – 2004) - amerykański polityk i aktor, 40. prezydent Stanów Zjednoczonych. Jako przywódca USA udzielił znaczącej pomocy ruchom antykomunistycznym, w tym działającej w Polsce „Solidarności”.

Michaił Gorbaczow – radziecki i rosyjski polityk. Sekretarz Generalny Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego oraz przewodniczący Prezydium Rady Najwyższej ZSRR. Pierwszy i jedyny prezydent ZSRR. W 1990 otrzymał Pokojową Nagrodę Nobla

Václav Havel (1936 – 2011) – czeski pisarz i dramaturg, działacz antykomunistyczny. Dziewiąty i ostatni prezydent Czechosłowacji oraz pierwszy prezydent Czech.

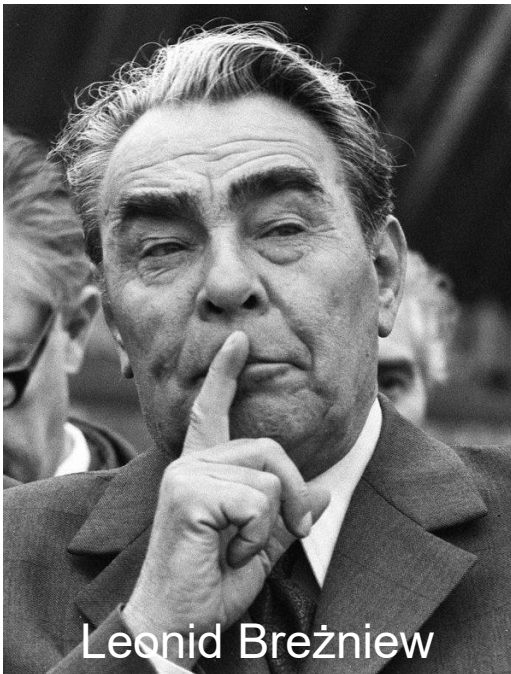
Tadeusz Mazowiecki (1927 – 2013) polityk i publicysta. Ostatni prezes Rady Ministrów PRL i pierwszy III Rzeczypospolitej, współtwórca i przewodniczący Unii Demokratycznej i Unii Wolności.

Bronisław Geremek (1932 – 2008) historyk i polityk, profesor nauk humanistycznych, minister spraw zagranicznych w latach 1997–2000, przewodniczący Unii Wolności w latach 2000–2001.

Kryzys w ZSRR

- Fatalna sytuacja gospodarcza, którą pogarszały błędy w centralnym zarządzaniu.
- Zaangażowanie się w wojnę w Afganistanie.
- Śmierć Leonida Breżniewa Sekretarza Generalnego KC KPZR.
- Trudności z wyłonieniem silnego następcy
- Zaostrzenie walki z ZSRR przez Stany Zjednoczone w czasie prezydentury Ronalda Regana.

Leonid Breżniew

Ronald Reagan

Nieudane próby reform w ZSRR

Michaił Gorbaczow

- w latach 80-ych XX wieku gospodarka ZSRR pogrążyła się w głębokim kryzysie,
- w 1985 r. na Sekretarza Generalnego KPZR został wybrany **Michaił Gorbaczow**,
- **Michaił Gorbaczow** podjął próbę reform gospodarki sowieckiej, która zakładała:
  - ***pierestrojkę*** – przebudowę gospodarki,
  - ***głasność*** – jawność życia publicznego i gospodarczego,
  - ***uskorzenie*** – przyśpieszenie gospodarcze,
- powierzchowne i niekonsekwentnie wprowadzane reformy nie przyniosły poprawy sytuacji gospodarczej.

Skutki pogłębiania się kryzysu w ZSRR

- osłabienie pozycji międzynarodowej ZSRR;
  - wycofanie się z wojny w Afganistanie (1989 r.),
  - porażka w wyścigu zbrojeń ze Stanami Zjednoczonymi, która zmusiła ZSRR do podpisania traktatów rozbrojeniowych,
  - utrata zdolność do ingerowania w wewnętrzne sprawy krajów bloku wschodniego.

30 tys. osób przybyło na otwarcie pierwszego McDonalda w ZSRR.

Jesień Ludów

Zmiany w Europie na przełomie lat 80. i 90. XX wieku

- Niemiecka Republika Demokratyczna (NRD) do 1990 r.
- Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich (ZSRS) do grudnia 1991 r.
- Jugosławia do 1991 r.
- Czechosłowacja do końca 1992 r.
- ★ 1990 daty upadku rządów komunistycznych
- ☐ III 1990 daty powstania nowych państw
- 🔥 I 1991 konflikty polityczne, pucze

Jesień Ludów
Zmiany w Europie na przełomie lat 80. i 90. XX wieku.

Jesień Ludów

- Jesień Ludów – upadek komunizmu w europejskich krajach bloku wschodniego w latach 1989-1990;
  - w krajach Europy Wschodniej zaczęły powstawać organizacje opozycyjne;
    - Komitet Obrony Robotników w Polsce,
    - Karta 77 w Czechosłowacji,
  - w 1989 r. w Polsce zostały przeprowadzone pierwsze częściowo wolne wybory, które komuniści przegrali,
  - w Czechosłowacji komuniści musieli oddać władzę w wyniku tzw. aksamitnej rewolucji – Václav Havel.

Václav Havel

Jesień Ludów

- bezkrwawo pozbawiono władzy komunistów na Węgrzech i w Albanii
- w Rumunii Nicolae Ceaușescu i komuniści zostali pozbawieni władzy w wyniku krwawego przewrotu.

Jesień Ludów

- w Jugosławii po obaleniu komunizmu doszło do rozpadu państwa i krwawej wojny domowej.

Jesień Ludów

- obalenie komunizmu w Niemieckiej Republice Demokratycznej (NRD);
  - symbolem obalenia komunizmu w Europie było zburzenie muru berlińskiego 9 IX 1989 r.
  - w 1990 r. nastąpiło połączenie Niemieckiej Republiki Demokratycznej z Republiką Federalną Niemiec (RFN).

Rozpad ZSRR

- 19 VIII 1991 r. przeciwnicy Gorbaczowa przeprowadzili nieudany zamach stanu nazywany puczem **Janajewa**;
  - po stłumieniu puczu **Janajewa** w ZSRR ogromnie wzrósł autorytet **Borysa Jelcyna**.

Rozpad ZSRR

- w 1990 i 1991 r. niektóre kraje wchodzące w skład ZSRR ogłosiły niepodległość;
  - Litwa,
  - Łotwa,
  - Estonia,
  - Ukraina,
  - Białoruś.
- 8 XII 1991 r. zapadła decyzja o rozwiązaniu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (Umowa Białowieska).
- w miejsce ZSRR utworzono **Wspólnotę Niepodległych Państw** (WNP).

Sytuacja krajów postsowieckich

- Litwa, Łotwa i Estonia wprowadziły gospodarkę rynkową i przystąpiły do Unii Europejskiej,
- na Ukrainie toczy się walka między zwolennikami integracji z Unią Europejską a zwolennikami związku z Rosją;
  - rywalizacja między prorosyjskim Wiktorem Janukowyczem a prozachodnim Wiktorem Juszczenką,
  - pomarańczowa rewolucja – 2004 r.
  - Euromajdan – 2013-2014 r.
- sytuacja w Gruzji;
  - Gruzja utraciła na rzecz Rosji kontrolę nad częścią swoich terytoriów,
  - w 2003 r. Micheil Saakaszwili (obecnie obywatel ukraiński) zastąpił na stanowisku prezydenta Eduarda Szewardnadze.

Wojna w Czeczeni

- ogłoszenie niepodległości – 1991 r. (Dżochar Dudajew),
- I wojna czeczeńska – 1994–1996;
  - ciężkie walki o Grozny,
  - wycofanie się wojsk rosyjskich,
- II wojna czeczeńska – 1999–2009;
  - pretekstem do wkroczenia wojsk rosyjskich do Czeczeni były ataki terrorystyczne przypisywane Czeczeńcom,
  - w wyniku walk został zniszczony Grozny, a ludność cywilna poniosła ogromne straty,
  - autonomiczna republika Czeczeni wchodzi w skład Federacji Rosyjskiej.

Dżochar Dudajew

Wojna w Czeczeni

Wojna w Jugosławii

- Jugosławia była federacją kilku republik o skomplikowanej strukturze narodowościowej – poszczególne narody dążyły do uzyskania pełnej niepodległości.
  - w czerwcu 1991 r. niepodległość ogłosiła Chorwacja i Słowenia,
  - w listopadzie 1991 r. niepodległość ogłosiła Macedonia.
- Wybuch wojny w Bośni i Hercegowinie.
  - Bośnia i Hercegowina ogłosiła niepodległość w kwietniu 1992 r.
  - sprzeciw Serbów doprowadził do wybuchu wojny która trwała do 1995 r.
  - podczas walk doszło do tzw. czystek etnicznych i aktów ludobójstwa (np. muzułmańskiej ludności Srebrenicy).
- W 1996 r. wybuchły walki w Kosowie.
  - walki rozpoczęli Albańczycy,
  - w 2008 r. Kosowo ogłosiło niepodległość (niektóre państwa nie uznają niepodległości Kosowa).

Upadek komunizmu w Polsce

---

powstanie III Rzeczypospolitej

Okrągły Stół

- geneza **Okrągłego Stołu**;
  - w dalszym ciągu pogarszała się sytuacja gospodarcza kraju i poziom życia Polaków,
  - w maju i sierpniu 1988 r. odbyły się liczne strajki,
  - na decyzję o przystąpieniu do negocjacji wpłynęła polityka Michaiła Gorbaczowa w ZSRR,

Okrągły Stół

- nowym premierem rządu został **Mieczysław Rakowski**,
- decyzję o podjęciu rozmów rządu z opozycją podjęli:
  - **Czesław Kiszczak** – minister spraw wewnętrznych,
  - Lech Wałęsa – przywódca opozycji,
- obrady Okrągłego Stołu toczyły się od lutego do kwietnia 1989 r. w Pałacu Namiestnikowskim w Warszawie,
- podstawowe punkty wyjściowe obrad;
  - postanowiono przywrócić urząd prezydenta i Senat,
  - zapadła decyzja o przeprowadzeniu częściowo wolnych wyborów,
  - ponownie zalegalizowano Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” – 17 IV 1989 r..

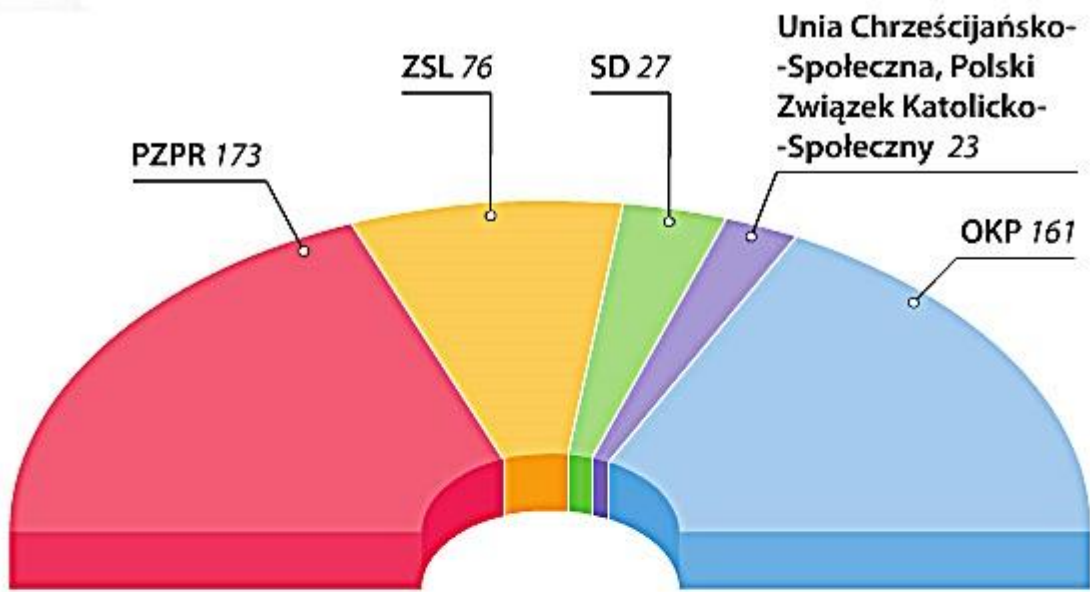
Wybory 4 czerwca 1989 r.

- wybory były **częściowo wolne**:
  - kontrakt gwarantował, że PZPR i jej sojusznicy będą miały zagwarantowane 65% miejsc w Sejmie,
  - wyborcy mieli dokonać w pełni wolnego wyboru 35 posłów i wszystkich senatorów.
- w wyborach zdecydowane zwycięstwo odniósł **NSZS „Solidarność”**
  - zdobył wszystkie możliwe do zdobycia w wyniku głosowania miejsca w Sejmie – 35%,
  - 99 ze 100 miejsc w Senacie.

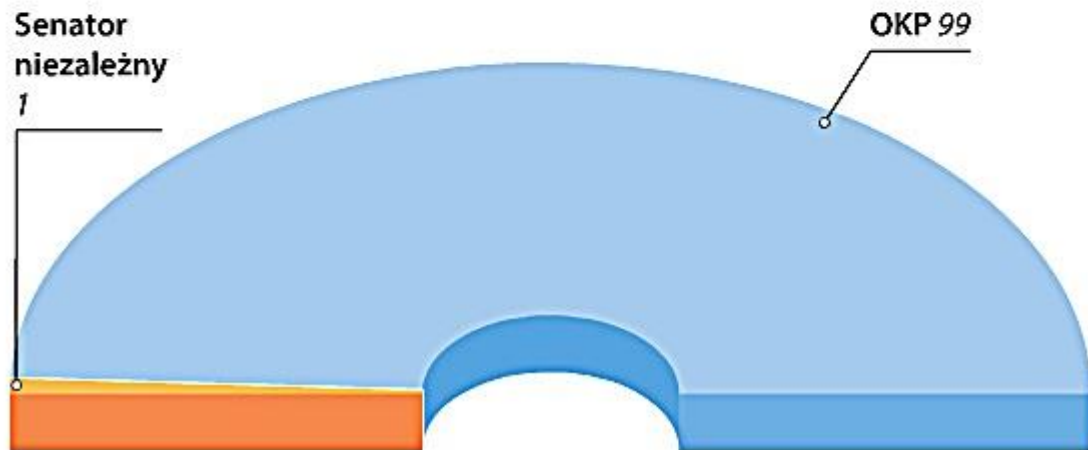

Plakat Obywatelskiego Komitetu
„Solidarność” na wybory 4 VI 1989 r.

**W SAMO POŁUDNIE
4 CZERWCA 1989**

SEJM

SENAT

Przemiany polityczne

- zgodnie z umową prezydentem został gen. Wojciech Jaruzelski,
- posłowie NSZZ „Solidarność” utworzyli Obywatelski Klub Parlamentarny (OKP) – przewodniczącym został Bronisław Geremek,
- Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL) i Stronnictwo Demokratyczne (SD) zerwało sojusz z PZPR i przystąpiło do koalicji rządowej z Obywatelskim Klubem Parlamentarnym,
- utworzenie pierwszego niekomunistycznego rządu w Polsce – 12 IX 1989 r.
  - Tadeusz Mazowiecki został premierem rządu,
  - Leszek Balcerowicz – ministrem finansów i autorem reform gospodarczych,
  - Krzysztof Skubiszewski – ministrem spraw zagranicznych.

Tadeusz Mazowiecki

Leszek Balcerowicz

Krzysztof Skubiszewski

Przemiany polityczne

- nowelizacja konstytucji z 29 XII 1989 r.;
  - wprowadzono nazwę Rzeczypospolita Polska (zamiast PRL),
  - przywrócono godło w formie orła w koronie,
  - usunięto artykuły o kierowniczej roli PZPR oraz przyjaźni ze Związkiem Radzieckim,
  - wprowadzono m.in. pluralizm polityczny i swoboda działalności gospodarczej.
- demokratyzacja życia politycznego w Polsce;
  - zlikwidowano cenzurę,
  - Służbę Bezpieczeństwa zastąpiono Urzędem Ochrony Państwa, a funkcjonariuszu poddano tzw. weryfikacji, czyli ocenie,
  - rozwiązano Ochotnicze Rezerwy Milicji Obywatelskie (ORMO) i Zmotoryzowane Oddziały Milicji Obywatelskiej (ZOMO),
  - zniesiono święta komunistyczne,
  - przywrócono tradycyjne święta narodowe: 3 Maja i 15 Sierpnia.

ZAPAMIĘTAJ

- W 1979 r. Breżniew zdecydował się na interwencję w Afganistanie. W USA prezydentem został Ronald Reagan, który przystąpił do zwalczania komunizmu na świecie.
- W 1985 r. I sekretarzem KPZR został Michaił Gorbaczow. Jego program reform miał na celu poprawę sytuacji wewnętrznej ZSRR. W 1989 r. wycofał wojska sowieckie z Afganistanu.
- W 1989 r. w państwach bloku wschodniego (Bułgarii, Czechosłowacji, NRD, Polsce, Rumunii, na Węgrzech) doszło do wydarzeń, które doprowadziły do upadku komunizmu. Określa się je mianem Jesieni Ludów.
- 8 grudnia 1991 r. zdecydowano o rozwiązaniu ZSRR.
- W Polsce, od 6 lutego do 4 kwietnia 1989 r. strony: rządowa i opozycyjna toczyły rozmowy w ramach Okrągłego Stołu.
- 4 czerwca 1989 r. odbyły się częściowo wolne wybory parlamentarne. Sukces odniosła w nich „Solidarność”.
- W lipcu prezydentem PRL został generał Jaruzelski. We wrześniu na premiera powołano Tadeusza Mazowieckiego, związanego z „Solidarnością”.
- W grudniu 1989 r. zmieniono nazwę państwa na „Rzeczpospolita Polska”.

Pytania utrwalające

- wyjaśnij znaczenie poznanych terminów.
- opisz postaci: Ronald Reagan, Michaił Gorbaczow, Václav Havel, Tadeusz Mazowiecki, Bronisław Geremek,
- przedstaw przejawy kryzysu ZSRR w latach 80. XX w.
- przedstaw rolę Michaiła Gorbaczowa w upadku komunizmu w państwach bloku wschodniego,
- wyjaśnij okoliczności rozpadu ZSRR,
- podaj postanowienia i skutki obrad Okrągłego Stołu,
- przedstaw następstwa wyborów czerwcowych,
- przedstaw wydarzenia, które doprowadziły do upadku komunizmu w Polsce,

Polecenia

Proszę:

- wpisać do zeszytu podany w tytule temat,
- przepisać notatkę z lekcji,
- zapoznać się z treścią prezentacji, oraz ugruntować wiedzę przy pomocy zamieszczonych pytań utrwalających (nie trzeba zapisywać odpowiedzi) oraz podręcznika (str. 220 – 239),
- wykonać pisemnie ćwiczenie z kolejnego slajdu.

Jednocześnie przypominam, że prezentacje umieszczone są na nowej stronie szkoły.

<http://sp77.edu.gdansk.pl> zakładka **ZDALNE LEKCJE**

<https://mapyonline.gwo.pl/> - na tej stronie znajdziecie historyczne mapy online

Ćwiczenie

Zapoznaj się z fragmentem rozważań Jacka Kuronia na temat *pierestrojki*, a następnie wykonaj polecenia.

Zwolennicy pierestrojki w sowieckiej elicie władzy czują się zmuszeni do modernizacji systemu przez klęski, jakie ponoszą w wyścigu technologicznym z Zachodem i [...] zagrożenie buntem poddanych. To ostatnie szczególnie uprzytomniła im „Solidarność”. Zaś aby modernizować trzeba zmienić ludzi [władzy] [...], którzy – co w Moskwie mówi się już głośno – są skorumpowani, niefachowi, konserwatywni. Zaopatrywani w osobnym systemie, leczeni w specjalnych lecznicach, stojący ponad prawem, [...] bronią swoich pozycji zaciekle. Walkę w [obozie] [...] władzy widać dziś w ZSRR gołym okiem i obie strony odwołują się do mas. Powoduje to prawdziwą rewolucję w świadomości mieszkańców tego kraju. Panujący ustrój, kierownictwo partii, hierarchia władzy straciły swój sakralny [tzn. niepodważalny] charakter. Szybko obniża się bariera strachu, a więc budzi się wielki śpiący – lud. Już w tej chwili występują samodzielnie nie tylko intelektualiści i młodzież, ale przede wszystkim zniewolone narody.

Wyjaśnij, jaką rolę w procesie opisywanym w tekście odegrała „Solidarność”.

Po zapisaniu odpowiedzi, proszę je sfotografować i przesłać na adres:

a.wojcik@sp77.edu.gdansk.pl

Osoby, które poprawnie wykonają zadanie, otrzymają dwa plusy.

Termin wykonania pracy – 20.05.